

УДК 331.105.6

Россоха В. В.,доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник,
ННЦ “Інститут аграрної економіки”, м. Київ

Роль самоорганізації населення в розвитку регіональної інфраструктури

Становлення громадянського суспільства здійснюється через децентралізацію влади, самоорганізацію населення, посилення мотивації локальних спільнот до саморозвитку на основі самоврядування, використання місцевих ресурсів і власних можливостей. Проявом самоорганізації є вміння людини організувати свою діяльність для найповнішої реалізації власного творчого потенціалу шляхом самоактуалізації, самовиховання, самонавчання і самоконтролю. Для адміністративно-територіальної реформи самоорганізація населення набуває значення чинника розвитку регіональної інфраструктури.

Самоорганізація співвідносна з процесом формування інституційного середовища місцевого життя та взаємовідносин у соціумі на основі вільного вибору правил і процедур для підтримання стійких міжособистісних стосунків. Вона базується на прагненні, готовності й діях місцевих жителів, які поділяють спільний життєвий простір, до поліпшення його економічного, соціального й екологічного становища. Системну сутність соціальної самоорганізації визначає структура моделі функціональних та особистісних взаємозв'язків і відносин, єдність головної мети, стимулів і обмежень, нормативних вимог і неформальних ініціатив. Самоорганізація людей, які прагнуть поліпшити якість життя й розв'язувати спільні проблеми разом, включає створення громадської організації й визначення лідера з числа її членів [1-4].

Механізм передання частини повноважень і функцій виконавчої влади органам місцевого самоврядування зорієнтований на максимальне збереження й закріплення прав громад на розв'язання питань місцевого значення і зміцнення інституційних засад реалізації цих прав. Така система взаємодії органів публічної влади на території викликає занепокоєння у деякого з політичних лідерів авторитарного стилю управління, однак вони змушені реагувати на вимоги громад громадянського суспільства, яке все більше починає заявляти про себе.

Громада являє собою функціональну ділову організацію для розв'язання конкретних завдань розвитку інфраструктури. Вона виникає не природним шляхом, а цілеспрямовано конструюється місцевим співтовариством через процес зважених, послідовних та взаємозалежних дій, вираження спільних інтересів різних сегментів локального суспільства. Довільне функціонування територіальних спільнот поселенської мережі без відчуття зв'язку і взаємодії місцевого населення, без трудомістких зусиль, спрямованих на покращення соціального й економічного благополуччя людей не забезпечує формування дієвої громади. Визначення територіальної громади в законодавстві як “жителів, об'єднаних постійним проживанням в межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільним об'єднання жителів кількох населених пунктів, що мають єдиний адміністративний центр” не тотожне поняттю громади [3].

Виділяють такі характерні ознаки громади: 1) спільність проживання на певній території; 2) наявність формальних/неформальних інституційних утворень, що забезпечують регулярну взаємодію між жителями; 3) стійкість взаємодії між

мешканцями з питань, що стосуються їхніх спільних інтересів [5]. Приводом виникнення громад як ідентичностей, стає процес взаємодії місцевих жителів у визнанні спільних потреб і співпраці для задоволення цих потреб. Цілеспрямована взаємодія членів співтовариства один з одним вказує напрям для колективних дій і участі у житті громади на началах самоврядування.

Як форма управління, самоврядування дає право громадській організації самостійно розв’язувати питання внутрішнього керівництва. Місцеве самоврядування забезпечує цілісність системи суспільних відносин, безпосередньо пов’язаних з територіальною самоорганізацією населення, що визначає організаційну форму функціонування місцевої влади, самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб самоуправління, розв’язує питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (рис. 1).

Слід зауважити, що створення ініціативної групи і вибір лідера (органів місцевого самоврядування) не означає самоусунення місцевих жителів від розв’язання життєво важливих суспільних проблем. Функція лідера полягає в консолідації населення для соціальної взаємодії, усвідомлення ними загальних проблем, визнання важливості спільних зусиль їх розв’язання. Концептуальну основу громади становить згуртованість навколо лідера, довіра до його ціннісних орієнтацій і настанов з урахуванням всіх наявних думок і активів та взаємодія різних сегментів територіального поселення.

Залучення населення територіальних громад до розв’язання місцевих проблем інфраструктури можливе за умов визнання його господарем і власником території, на якій населення проживає, надання для цього владних повноважень, матеріальних й фінансових ресурсів і гарантій держав. Органи місцевого самоврядування беруть на себе піклування про підвищення якості життя місцевого населення, його фізичного і морального рівня. Місцева влада має у своєму розпорядженні муніципальну власність, муніципальну економіку, місцеві ресурси, використовує адміністративні, правові й економічні важелі та впроваджує нормативно-моральні й традиційно-ціннісні методи регулювання громадських справ з урахуванням громадської думки.

Проблема самоорганізації населення, формування територіальних громад, розвитку місцевого самоврядування у сільській місцевості пов’язана з демографічною ситуацією. З 1991 р. чисельність сільського населення зменшилася на 2,5 млн. осіб, а кількість сільських населених пунктів – на 348 одиниць. Водночас, кількість сільських рад збільшилася на 1067 одиниць. На початок 2015 р. в Україні існувало близько 12 тис. територіальних громад, з яких у понад 6 тис. чисельність жителів становить менше 3 тис. осіб, у 4809 громадах – менше 1 тис. осіб, а у 1129 – менше 500 осіб. У більшості з них не утворено виконавчих органів відповідних сільських рад, немає бюджетних установ, комунальних підприємств тощо. Дрібні територіальні громади не в змозі виконувати повноваження базового рівня. Здійснюється передання цих повноважень на вищий рівень адміністративно-територіального устрою [6].

Формування самодостатніх територіальних громад, спроможних водночас виконувати свої й делеговані державою функції, здійснюється шляхом добровільного об’єднання їх, що передбачає участь членів громади в накресленні меж та оцінюванні ресурсів території з виділенням груп детермінованих, фіксованих і результативних індикаторів, розроблення планів соціально-економічного розвитку об’єднаної територіальної громади з визначенням цілей і пріоритетів розвитку, переліку проектів (завдань та заходів), учасників реалізації їх, джерел фінансування, проведенням моніторингу й оцінювання результатів реалізації плану.

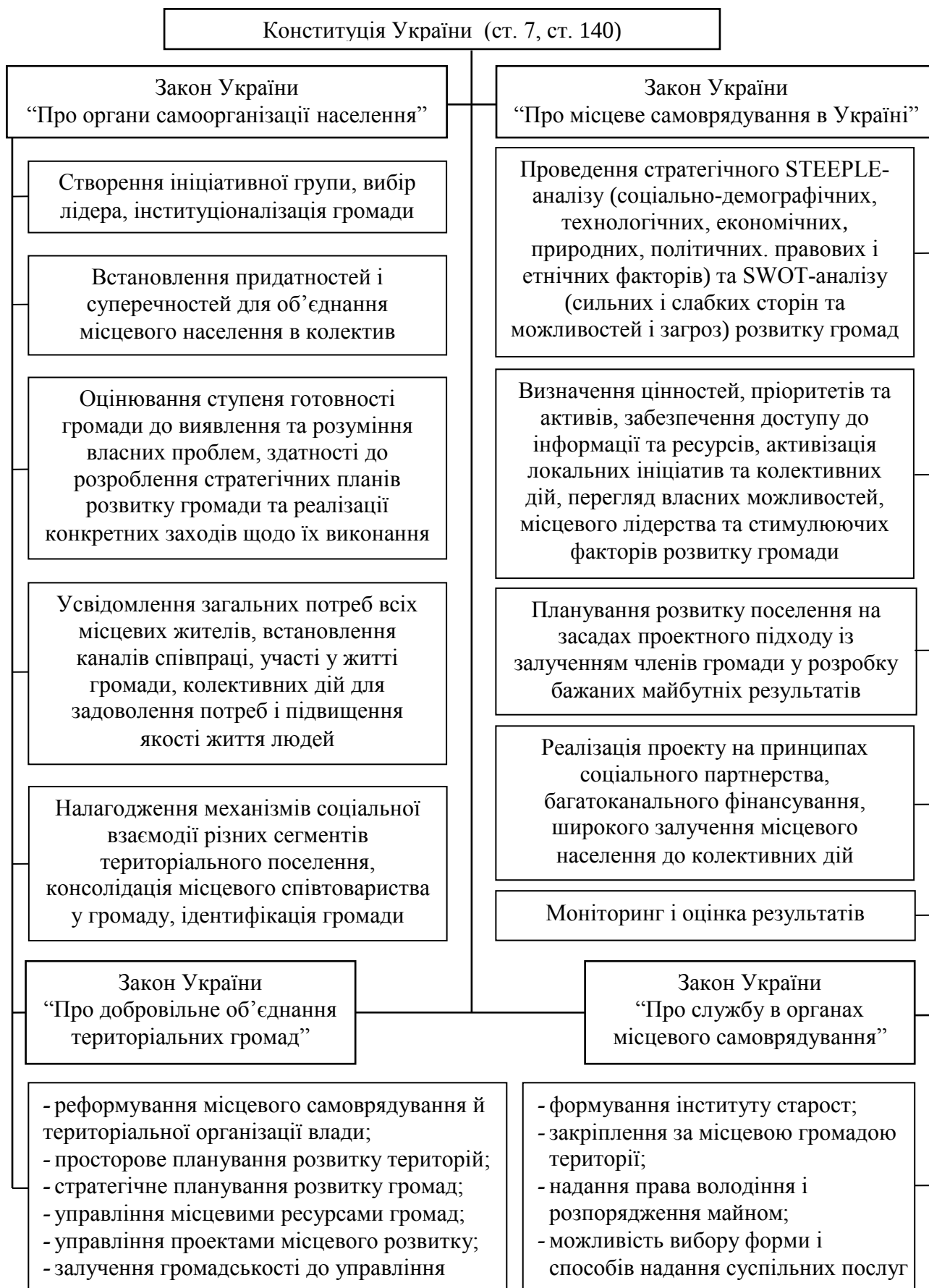

Рисунок 1 – Модель місцевого самоврядування на засадах самоорганізації населення

Нині в Україні налічують 367 об'єднаних територіальних громад, місцевому самоврядуванню яких частково передано функції держави у сфері соціально-економічного розвитку регіонів, соціального захисту населення, утримання закладів охорони здоров'я й освіти, транспорту і житлового фонду. На формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад у 2017 році місцевим бюджетам передбачено 1,5 млрд. грн. субвенцій з державного бюджету, на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій – 4,0 млрд. грн., на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження – 137,5 млн. грн., на підтримання регіонального розвитку з Державного фонду регіонального розвитку – 3,5 млрд. грн.

Список літератури

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР в редакції від 30.09.2016 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III в редакції від 06.12.2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України в редакції від 19.03.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
4. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII в редакції від 19.03.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
5. Попова О. Місцеве самоврядування: вивихи реформ / О. Попова, О. Бородіна, І. Прокопа // Дзеркало тижня. – 2014. – № 21.
6. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/infographics/item/id/2>.